

Nr 14.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 30 december 1948 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 18, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att, under förutsättning att av riksdagen såsom vilande antaget förslag till tryckfrihetsförordning varder slutligen godkänt, antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål samt
- 2) lag angående beslag å vissa skrifter.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft tre i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren
nr 231 av herr *Holmbäck* och

inom andra kammaren
nr 294 av herr *Hagberg* i Luleå samt
nr 296 av herr *Ståhl*.

I motionerna *I: 231* och *II: 296*, vilka äro likalydande, hemställes, »att riksdagen vid bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 18 ville ur den föreslagna lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål utesluta 8 § första stycket andra och tredje punkterna».

Motionen *II: 294* utmynnar i hemställan, »att riksdagen måtte besluta giva 8 § i Lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål följande lydelse:

Om de frågor, som av rätten framställts till juryn, överlägga juryn omedelbart i enrum under en av juryn utsedd ordförande.

Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. Juryn må ej åtskiljas innan samtliga frågor blivit besvarade.»

Beträffande de skäl, som utöver vad nedan anföres åberopats till stöd för de genom propositionen framlagda förslagen, ävensom i fråga om de skäl, motionärerna andragit till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till propositionen och motionerna.

Till utskottet har härjämte från publicistklubben inkommit en skrivelse, vari ett av klubbens styrelse gjort uttalande bringas till utskottets kännedom.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen framläggas två av det vilande förslaget till tryckfrihetsförordning föranledda lagförslag.

Sålunda föreslås att 1946 års lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål skall ersättas med en ny lag i samma ämne. Bland de frågor som behandlas i lagförslaget må särskilt nämnas juryns möjlighet att vid sin enskilda överläggning erhålla upplysningar i rättsliga spörsmål. I detta hänseende föreslås att juryn skall kunna sammanträda med rätten för att inhämta sådana upplysningar.

Vidare föreslås en lag angående beslag å vissa skrifter, vilken möjliggör ingripanden mot uppviglande propaganda, då denna sprides vid krigsmakten genom skrifter som icke äro tryckta och som således ej falla under tryckfrihetsförordningen. Lagen är avsedd att ersätta 1936 års lag angående indragning av vissa skrifter.

Inledning.

I ett den 30 oktober 1947 avlämnat betänkande (SOU 1947: 60) ha 1944 års tryckfrihetssakkunniga föreslagit en ny tryckfrihetsförordning och i samband därmed även upprättat förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål och lag angående beslag å vissa skrifter.

Förslag till ny tryckfrihetsförordning har därefter genom propositionen nr 230 framlagts till 1948 års riksdags prövning i grundlagsenlig ordning. Därvid förutsattes, att de övriga i sakkunnigförslaget upptagna lagarna, vilka icke voro av grundlags natur, skulle behandlas särskilt i samband med framläggande av för granskning i lagrådet upprättade förslag till bestämmelser i hithörande ämnen. Riksdagen antog den 30 juni 1948 såsom vilande ett förslag till ny tryckfrihetsförordning i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda proposition.

Vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål.

Föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg, har till en början erinrat om att särskilda bestämmelser angående rättegången i tryckfrihetsmål ursprungligen voro upptagna endast i tryckfrihetsförordningen. Vid 1937 års reform av tryckfrihetsprocessen infördes för denna ett förfarande enligt de moderna principer, som följdes vid det då pågående arbetet på en allmän rättegångsreform. Reglerna om forum och domstolsförfarande i tryckfrihetsmål utbrötos då till en särskild lag utan grundlags natur, lagen den 9 april 1937 (nr 118). Denna lag har sedermera i anledning av rättegångsreformen omarbetats, och i stället för 1937 års lag gäller nu lagen den 20 december 1946 (nr 806) med vissa bestämmelser om rät-

tegången i tryckfrihetsmål, vilken lag trädde i kraft den 1 januari 1948. Beträffande processuella frågor, vilka icke äro reglerade i tryckfrihetsförordningen eller i 1946 års lag, äro allmänna lagbestämmelser tillämpliga.

Av betydelse för tryckfrihetsprocessen är särskilt den allmänna deklARATION, som finnes intagen i 1 kap. 4 § första stycket i det vilande förslaget till tryckfrihetsförordning. Nämda stycke är av följande lydelse:

Envar, vilken blivit förtrott att döma över missbruk av tryckfriheten eller eljest vaka över denna förordnings efterlevnad, bör därvid städe hava i åtanke att tryckfriheten utgör grundval för ett fritt samhällsskick, alltid fästa sin uppmärksamhet mera på ämnets och tankens än på uttryckets lagstridighet, på syftet än på framställningssättet, samt i tvivelsmål hellre fria än fälla.

Utskottet kommer i den följande redogörelsen endast att uppehålla sig vid vissa frågor, som särskilt påkallat utskottets uppmärksamhet.

1 §.

Liksom i 1946 års lag upptagas i denna paragraf bestämmelser om vilken domstol som skall vara rätt forum i varje särskilt mål. Beträffande utom riket tryckt skrift framhöllo *tryckfrihetssakkunniga*, att huvudregeln, att laga domstol i tryckfrihetsmål skall vara tryckfrihetsdomstolen i det län, där skriftens tryckningsort är belägen, icke kunde tillämpas. Avgörande skulle därför enligt andra stycket i nu förevarande paragraf i stället vara den ort, där den, som låtit utlämna skriften för spridning här i riket, hade sitt hemvist. Vore sistnämnda ort ej känd, finge i likhet med vad som gällde enligt 1946 års lag domstolens behörighet grundas på var exemplar av skriften anträffats.

4 §.

I andra stycket av denna paragraf har stadgats, att vid laga förfall för juryman skall från samma grupp av jurymän inkallas suppleant till tjänstgöring. Suppleanterna skola kallas i den ordning, vari de utlottats.

Enligt 12 kap. 3 § i det vilande förslaget till tryckfrihetsförordning skola för varje län utses jurymän fördelade i två grupper med sexton jurymän i första gruppen och åtta jurymän i andra gruppen. Enligt 10 § samma kapitel skall juryn bildas så, att av de ojäviga jurymännen vardera parten äger utsluta tre jurymän inom den första gruppen och en inom den andra, varefter rätten genom lottning bland de övriga uttager så många till suppleanter, att sex kvarstå i den första gruppen och tre i den andra.

Rörande lottningen framhöllo *tryckfrihetssakkunniga*, att denna icke skulle avse ledamöterna i juryn utan suppleanterna och att den ordning, vari suppleanter inom varje grupp utlottades, skulle antecknas i protokollet. Suppleanterna skulle nämligen i händelse av laga förfall för juryman inkallas i den ordning, vari de utlottats. Hade så många jurymän avgått till följd

av jäv, att efter utslutningen endast sex kvarstode i den första gruppen eller tre i den andra, skulle någon utlottning av suppleanter inom sådan grupp icke ske.

7 §.

Redan i 1937 års lag i ämnet fanns det i 7 § av nu gällande lag intagna stadgandet att rätten skall till juryns besvarande avfatta frågan, huruvida skriften är brottslig efter det eller de lagrum, som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga. Avser åtalet flera brott eller föranleder målets beskaffenhet i övrigt flera frågor, skola dessa framställas var för sig.

8 §.

Frågan om juryns informering i rättsliga spörsmål berördes redan i *betänkande med förslag till tryckfrihetsordning*, vilket avgavs den 20 december 1912 av särskilda kommitterade. Enligt förslaget skulle handläggningen av tryckfrihetsmål icke som nu koncentreras till en huvudförhandling. Förslaget innefattade nämligen icke någon reform av själva ordningen och sättet för jurymåls handläggande. Härav följde bland annat, att juryn alltjämt sammanträdde först när själva förhandlingarna bragts till avslutning. Desto mera framstode enligt de kommitterade angelägenheten därunder, att juryn till ledning för sitt arbete erhöle en klar, väl disponerad och översiktlig framställning av allt vad i målet förekommit av beskaffenhet att kunna tänkas utöva inflytande på besvarandet av de juryn förelagda frågorna: kärandens angrepp och svarandens försvar, med framförda yrkanden, åberopade fakta, utvecklade synpunkter och förda bevis. I detta hänseende bruste det enligt de kommitterade på det betänkligaste i dåvarande praxis. De kommitterade föreslogo till avhjäljande härav, att ett skriftligt referat av målet borde stå till jurymännens disposition till befastande av minnet. Med stöd av denna sedermera till juryn överlämnade skrift borde emellertid ordföranden i offentlig session företaga en föredragning av målet, vilken naturligen borde vara till sin form avpassad med hänsyn till att åhörarna icke vore tränade domare utan lekmän. Det kunde ifrågasättas, att detta referat, som naturligtvis måste hållas helt neutralt, skulle åtföljas av en »information» rörande de till tillämpning ifrågasatta lagparagrafernas rätta förstånd, på sätt inom den utländska juryprocessen, exempelvis den engelska, tyska och norska, skulle ske. Domstolens ledning vore emellertid därvid anförtrodd åt särskilt högt kvalificerade domare, och övervägande skäl ansåges tala för att icke pålägga våra rådstuvurättsordförande en så särskilt grannlaga, svårlöst och för dem hittills främmande uppgift.

I *betänkande angående tryckfrihetsprocessens ombildning* (SOU 1934: 54) anförde tillkallade sakkunniga rörande frågan om förhållandet mellan domstolen och juryn följande:

För att än ytterligare stärka juryns förmåga att motsvara de krav, som i rättsvårdens intresse måste ställas på densamma, synas juryns överläggningar böra äga rum i närvaro av rättens ordförande. Den vägledning som jurymännen behöva kan otvivelaktigt givas dem vida naturligare under den enskilda överläggningen än i ett offentligt föredrag; genom frågor och svar kunna missförstånd lättare uppklaras än genom en i förväg meddelad instruktion. Det är att antaga att, om domare och jury få samarbeta under tvångsfria former, denna samverkan skall visa sig vara till stort gagn. Mot en anordning sådan som den föreslagna kan det invändas att medverkan från domstolens sida synes principiellt böra vara helt utesluten, så snart skuldfrågan överlämnats till lekmännens bedömande. Det ligger emellertid i öppen dag att det system som föreslagits för juryns uttagande icke innebär garantier för att den i det särskilda målet konstituerade juryn bland sina medlemmar kommer att räkna personer som äga juridiska insikter. En sådan samling lekmän begår lätt misstag i juridiska frågor. Är rättens ordförande med, kan han lämna vägledning rörande de i målet avgörande juridiska synpunkterna. Att denna vägledning skulle komma att bli tendentiös eller rent av direkt missledande torde ej behöva befaras. Snarare är det fara värt att, om rättens ordförande icke är närvarande, allehanda kvasijuridiska hugskott kunna framföras och vinna beaktande. Den omständigheten att en dylik anordning vunnit insteg i främmande länders juryprocess torde visa hur starkt behovet av en sakkunnig ledning från domstolens sida gjort sig gällande.

I propositionen nr 2 till 1937 års riksdag med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål hade den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen något omformats. Föredragande departementschefen, dåvarande statsrådet Schlyter, anförde därom vid lagrådsremissen:

Enligt förslaget skall juryn äga att av rätten införskaffa erforderliga upplysningar i frågor som uppkomma under överläggningen. Beträffande ordningen för den sålunda förutsatta kommunikationen mellan juryn och rätten har ej ansetts lämpligt att meddela bestämda föreskrifter. Tydligt är dock att stadgandet ej får tillämpas så att det kommer i strid med bestämmelsen, att juryns överläggning skall hållas i enrum. Stadgandet innebär i detta hänseende en avvikelse från sakkunnigförslaget, enligt vilket rättens ordförande skulle vara närvarande under överläggningen för upplysningars meddelande.

Inom lagrådet uttalade justitierådet Afzelius, regeringsrådet Kellberg och justitierådet Geijer följande:

Departementschefen har icke upptagit den av de sakkunniga föreslagna nyheten att under juryns överläggning inom lyckta dörrar domstolens ordförande skall närvara för upplysningars meddelande. I stället har för att tillgodose ett liknande syfte införts en bestämmelse av innehåll, att juryn skall äga att av domstolen införskaffa erforderliga upplysningar.

Av den motivering, som åberopats av de sakkunniga, synes framgå, att deras förslag tillkommit väsentligen i ändamål att skapa en förutsättning för att juridisk insikt må komma att öva tillbörligt inflytande på juryns beslut. Det måste dock ifrågasättas, om ett dylikt behov kan vara särskilt framträdande vid den reform av tryckfrihetsprocessen, som nu förestår. Fastmera torde det böra förväntas, att efter en offentlig handläggning i enlighet med förslaget målet skall kunna överlämnas till juryns prövning i ett bättre utrett skick än måhända stundom är fallet under nuvarande

ordning. Åt jurymännen har uttryckligen givits befogenhet att vid den offentliga förhandlingen, som skall ske i deras närvaro, framställa frågor, och dessa kunna tydligen hänföra sig till alla sådana synpunkter, som äro av betydelse för juryfrågans besvarande. I varje fall lärer det knappast vara väl förenligt med juryns uppgift och ställning i rättegången, om dess överläggning till beslut komme att äga rum under sådana former, att en viss påverkan från domstolens sida i verkligheten eller åtminstone till skenet icke kan anses utesluten.

Från principiell synpunkt torde det remitterade förslaget möta mindre betänklighet än sakkunnigförslaget, men däremot synas större praktiska svårigheter vara förbundna med dess utförande. Hur bestämmelsen skall tillämpas har i lagförslaget lämnats helt öppet; allenast har i remissprotokollet erinrats, att en sådan tillämpning tydligen ej får komma i strid med stadgandet att juryns överläggning skall hållas i enrum. Ej heller kan det antagas vara avsett att medgiva någon rubbning av regeln att juryn ej får åtskiljas förrän juryfrågan besvarats. Härav kan slutas, att den åsyftade samverkan mellan juryn och domstolen ej kan äga rum i de »tvångsfria former», som förordats av de sakkunniga. Tydligen måste det förutsättas, att juryn och domstolen samtidigt sammanträda å skilda rum, och förbindelsen dem emellan lärer näppeligen kunna ske annorledes än skriftligen. Då domstolen i sin helhet har att meddela de »upplysningar» av olika slag som kunna påkallas, torde det icke kunna undvikas, att fullgörandet av denna skyldighet måste åtminstone i åtskilliga fall ske genom beslut, vilka föras till protokoll. En dylik ordning — i all synnerhet om upplysningarna avse lagtolkningsfrågor — kan uppenbarligen icke anses tillfredsställande, och den torde komma att väsentligen förfela sitt ändamål.

Av dessa skäl hemställas, att den ifrågavarande bestämmelsen må utgå.

Justitierådet Bagge förmälde för sin del:

Även jag finner den föreslagna anordningen ur praktisk synpunkt föga tillfredsställande. Förbindelsen mellan rätten och juryn under juryns överläggning torde, om den skall motsvara det angivna syftet, näppeligen kunna ske på annat sätt än att rättens ordförande, såsom de sakkunniga föreslagit, är närvarande vid överläggningen och muntligen lämnar de upplysningar som juryn önskar. Särskilt i det svenska juryförfarandet, där juryn skall besvara frågan huruvida skriften är enligt visst lagrum brottslig och således olika meningar i lagtolkningsfrågor kunna uppkomma under juryns överläggning, synes en bestämmelse sådan som den av de sakkunniga föreslagna väl grundad. Jag hemställer alltså, att lagrummet måtte erhålla det innehåll, att under juryns överläggning rättens ordförande skall närvara för upplysningars meddelande men avträda innan ansvarsfråga upptages till slutlig prövning.

Vid propositionens avlåtande till riksdagen ansåg sig föredragande departementschefen, dåvarande statsrådet Westman, av skäl, som lagrådets flesta ledamöter åberopat, icke böra förorda en återgång till de sakkunnigas av en lagrådsledamot biträdda förslag, enligt vilket rättens ordförande skulle vara närvarande vid juryns överläggning för upplysningars meddelande. Stadgandet fick därför utgå i enlighet med hemställan av lagrådets flesta ledamöter.

Ifrågavarande frågor har även upptagits till behandling av *processlagberedningen*. Beredningen framhöll i sitt betänkande med förslag till lag

om införande av nya rättegångsbalken m. m. (SOU 1944: 10), hurusom före 1937 års lagstiftning angelägenheten att i juryn funnes någon, som kunde leda dess förhandlingar, i viss mån kunde beaktas vid domstolens val av jurymän men att denna möjlighet enligt nämnda lagstiftning ej längre stode till buds samt att enligt vad som upplysts vid överläggningar med beredningens rådgivande nämnd de praktiska erfarenheterna givit anledning till önskemål om bättre garantier för att juryns överläggning skulle kunna äga rum under kompetent och opartisk ledning. Med hänsyn till vad som tidigare förekommit mot förslaget att låta domaren närvara vid juryns överläggning fann beredningen icke lämpligt att återupptaga detta förslag. Mindre vore däremot att erinra mot att såtillvida återgå till äldre förhållanden på detta område, att domstolen finge utse en ledamot av juryn genom val bland de å jurymannalistan uppförda i stället för genom lottnings. Detta förslag hade också vunnit anslutning inom beredningens rådgivande nämnd. Den av rätten omedelbart utsedde jurymannen borde lämpligen erhålla ställning av självskriven ordförande i juryn.

Rörande förhållandet mellan domstolen och juryn uttalade 1944 års tryckfrihetssakkunniga inledningsvis:

Kunskap om gällande lag är av ej mindre betydelse i de frågor, som tryckfrihetsjuryn har att bedöma, än i rättegångsmål i allmänhet. Juryn har ofta att taga ställning till juridiska spörsmål av invecklad art; den fråga som framställes till juryns besvarande innehåller en hänvisning till lagrum i tryckfrihetsförordningen och i allmänna strafflagen. I andra länder, där jury i brottmål förekommer, har man nödgats i olika former giva juryn juridisk ledning. Detta sker därigenom att domaren före juryns överläggning gör en sammanfattning av målet och förklarar de rättsregler, som juryn har att tillämpa. I vissa länder, såsom Frankrike och Danmark, lämnas dessutom domaren tillträde till juryns överläggning, för att denne skall kunna lämna juryn nödiga råd och anvisningar.

De sakkunniga anförde vidare:

Såsom redan framhållits måste det anses vara av stor betydelse för att juryn skall kunna fylla sin uppgift, att juryn beredes tillfälle att i förekommande rättsliga spörsmål erhålla upplysningar om gällande rättsreglers innebörd och tillämpning. Detta behov hade beaktats såväl i 1934 års förslag som i det år 1936 till lagrådet remitterade förslaget. Även om de av lagrådet framställda anmärkningarna mot 1934 års förslag icke kunna fränkännas visst berättigande, synas dock dessa anmärkningar icke träffa en anordning, varigenom det överlämnas åt juryn att taga initiativ till en av omständigheterna påkallad information från domstolens sida. Ett fullt opartiskt och av obehöriga inflytelser opåverkat ställningstagande från jurymännens sida vinnes icke genom att dessa lämnas i okunnighet om gällande rätt. Tvärtom är en grundlig genomgång av saken och dess förhållande till gällande lag och härskande praxis det bästa medlet att sätta varje jurymän i stånd att självständigt bedöma de frågor han har att avgöra. Det är givet att rättsens ordförande, som haft anledning att i förväg övertänka förekommande rättsfrågor och som lett förhandlingarna i målet, är bäst skickad att giva jurymännen de upplysningar dessa behöva. Att en ojävig domare därvid skulle söka obehörigen påverka juryn torde ej behöva befaras.

I England, där juryn vilar på en månghundraårig tradition, sker sedan gammalt samarbetet mellan domare och jury på ett enkelt och formfritt sätt, vilket möjliggör för domaren att utan formalism göra den sammanfattning av målet, som föregår frågornas riktande till juryn, och för juryn att utan omgång, även medan den inbördes rådplägar om svaret, vända sig till domaren och begära upplysning på någon punkt, där ovisshet uppstått. I vissa andra länder har man för att råda bot på de olägenheter som ansetts ligga däri, att juryn begår misstag i juridiska frågor eller att den otränade lekmannen har svårt att efter en lång rannsaking sammanhålla och överblicka allt det material som förelagts domstolen, lämnat domaren eller, om flera juristdomare sitta i domstolen, dess ordförande tillträde till juryns förhandlingar. I Frankrike har sålunda framvuxit en, genom lag år 1908 bekräftad regel att domstolsordföranden på kallelse från juryn äger komma tillstädes vid dess överläggning. Han måste emellertid vara åtföljd av åklagaren och försvarsadvokaten. Hans uppgift är endast rådgivande. Även i kantonen Genève i Schweiz äger domstolens ordförande närvara vid juryns överläggning och på begäran lämna upplysningar. I Danmark har genom 1936 års ändringar i Retsplejeloven införts en möjlighet för rättens ordförande att närvara under juryns överläggning. Det stadgas härom i § 895, att rättens ordförande, om minst fem av jurymännen uttala en önskan därom, skall vara tillstädes under överläggningen för att besvara de frågor, som jurymännen i anledning av målet önska ställa till honom. Han äger även själv taga till orda, när han finner det påkallat för att förhindra misstag från jurymännens sida. Hans uttalanden skola protokollföras. Han skall avträda innan juryn skriker till omröstning.

Förslaget om rätt för domare att på framställning komma tillstädes under juryns överläggning synes överensstämma med en modern utvecklingslinje i utländsk juryprocess. Det måste därför anses välgrundat att nu för den svenska tryckfrihetsprocessen införa ett dylikt institut. Härigenom torde och beaktas de önskemål, som framförts av processlagberedningen. Någon svårighet att med den sammansättning som juryn enligt de sakkunnigas förslag skulle erhålla tillgodose behovet av lämplig juryordförande torde knappast komma att föreligga. Bestämmelser av nu antytt innehåll ha erhållit plats i lagen om rättegången i tryckfrihetsmål. Till skillnad från den danska lagstiftningen har av principiella skäl varje jurymän ansetts böra äga befogenhet att påkalla upplysningar av rättens ordförande.

I yttrandena över de tryckfrihetskunnigas betänkande mötte de sakkunnigas förslag, att rättens ordförande skall kunna tillkallas vid juryns enskilda överläggningar för att lämna upplysningar i rättsliga frågor, kritik allenast i några yttranden. *Publicistklubben* ansåg denna anordning icke vara välbetänkt. Klubben erinrade om att pressorganisationerna motsatt sig det förslag härom, som framfördes i 1934 års betänkande, och i nämnda sammanhang yttrat, att både juryn och domaren därmed råkade i ett oklart förhållande, som torde bliva olyckligt för bäggedera. Vidare framhöll klubben, att det vore fara värt att en domares ämbetsmannamässiga och personliga auktoritet komme att utöva ett starkt moraliskt tryck på många jurymän, inte minst under upprörda tider, då pressens frihet vore utsatt för många hårda påfrestningar. Från de sakkunnigas utgångspunkt syntes det naturligt, att domarens roll avslutades med huvudförhandlingen, vid vars slut han kunde tänkas ge erforderlig juridisk vägledning. Genom den planera-

de förbättringen av juryns sammansättning bleve det sörjt för att juryns överläggning komme att äga rum under kompetent och opartisk ledning. Även *Svenska journalistföreningen* avstyrkte förslaget att rättens ordförande skulle kunna tillkallas vid juryöverläggningar. Domaren kunde, även utan att åsyfta en obehörig påverkan på juryn, komma att utöva sådan påverkan. Ur parternas synpunkt ansåg föreningen det vara i hög grad förkastligt och stötande för rättskänslan, att rättens ordförande skulle ha möjlighet att besvara frågor från juryman »om vad lag stadgar» utan att parterna eller deras ombud vore närvarande med rätt att yttra sig. Jurymanens frågor borde, även om de riktades till domaren — enligt föreningens mening — framställas vid den offentliga handläggningen av målet. Däremot ansåg *Svenska tidningsutgivareföreningen* förslaget, att rättens ordförande skulle vara pliktig att på begäran lämna juryn upplysningar, vara lämpligt.

I propositionen nr 230 till 1948 års riksdag anförde departementschefen, statsrådet Zetterberg, för egen del följande:

Otvivelaktigt är det av stor betydelse att juryn får tillgång till upplysningar i rättsliga spörsmål. De sakkunnigas förslag, enligt vilket det skall ankomma på juryn att taga initiativ till en av omständigheterna påkallad information genom rättens ordförande, torde erbjuda en lämplig utväg. I några yttranden har uttalats farhågor för att rättens ordförande skulle kunna, även utan att detta åsyftades, utöva en obehörig påverkan på juryn. Dessa betänkligheter synas mig vara överdrivna. Rättens ordförande skall yttra sig endast om de rättsliga spörsmål, varom han tillfrågas; hans uppgift är alltså att informera juryn om en rent objektiv lagtolkning. Han får icke ingå på en diskussion av själva målet, även om jurymännen skulle vilja upptaga sådana spörsmål. Han är skyldig att avlägsna sig, så snart han lämnat sitt svar, och han bör icke få vara tillstädes under juryns vidare överläggning och beslut. Något hinder bör icke föreligga för juryman att under själva förhandlingen framställa frågor om rättsliga problem, som då behandlas, och på detta sätt få dessa närmare belysta av parterna. Detta spörsmål, liksom ock de närmare reglerna rörande skyldighet för rättens ordförande att lämna juryn upplysningar i rättsliga frågor, torde emellertid, såsom de sakkunniga föreslagit, böra behandlas i den särskilda lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål. Jag torde därför få återkomma till dessa frågor i samband med framläggandet av förslag till sådan lag.

Konstitutionsutskottet återgav i sitt utlåtande nr 30 i anledning av nämnda proposition departementschefens ovan citerade uttalande. Därjämte förklarade sig utskottet i samma utlåtande icke ha något att erinra mot vad propositionen innehöll angående rättegången i tryckfrihetsmål.

Det till lagrådet remitterade förslaget innehöll enligt den *nu förevarande propositionen* i 8 § första stycket andra och tredje punkterna bestämmelser, att vid juryns överläggning skulle, om det påkallades av någon av jurymännen, rättens ordförande komma tillstädes för att meddela upplysningar om vad lag stadgar. Vidare föreskrefs, att han skulle avtråda, sedan upplysningarna meddelats och i varje fall innan brottslighetsfrågan upptoges till omröstning inom juryn.

Inom lagrådet föranledde dessa stadganden följande uttalande av justitieråden Geijer, Dahlman och Lech:

Bestämmelserna kunna ledas tillbaka till 1934 års betänkande. Mot detta förslag anmärkte lagrådets flesta ledamöter att det knappast vore väl förenligt med juryns uppgift och ställning i rättegången, om dess överläggning till beslut komme att äga rum under sådana former, att en viss påverkan från domstolens sida i verkligheten eller åtminstone till skenet icke kunde anses utesluten. Av den motivering, som nu åberopats av de sakkunniga, framgår att dessa ansett anmärkningen ej kunna fränkännas visst berättigande. Enligt deras mening syntes anmärkningen dock icke träffa en anordning, varigenom det överlämnades åt juryn att taga initiativ till en information från domstolens sida. Det är att antaga att de sakkunniga avsett att ytterligare minska betänkligheterna mot en dylik information, då denna i förslaget preciserats till att gälla vad lag stadgar. Härmed läres avses gällande rättsreglers innebörd och tillämpning, men alldeles entydigt är uttrycket icke. Av remissprotokollet synes framgå att departementschefen velat giva uttrycket en något snävare innebörd än de sakkunniga. Dessa åberopa bland annat att en grundlig genomgång av saken och dess förhållande till gällande lag och härskande praxis vore det bästa medlet att sätta varje jurymän i stånd att självständigt bedöma de frågor han har att avgöra; och det framgår av sammanhanget att de sakkunniga ansett att denna genomgång skulle ske under medverkan av rättens ordförande. Departementschefen åter betonar att rättens ordförande skall yttra sig endast om de rättsliga spörsmål varom han tillfrågas — hans uppgift vore alltså att informera juryn om en rent objektiv lagtolkning — samt tillägger, att rättens ordförande icke får ingå på en diskussion av själva målet, även om jurymännen skulle vilja upptaga sådana spörsmål.

Medan de sakkunniga lämnat öppet, huruvida rättens ordförande skulle äga uttala sig direkt om de åberopade lagrummens tillämplighet i det föreliggande fallet, har således departementschefen menat att han skall inskränka sig till en mera allmänt hållen lagtolkning, som endast skall få röra spörsmål, varom han tillfrågas.

Det är givet att — liksom jurymännens frågor till rättens ordförande enligt sakens natur måste bliva i viss mån färgade av det konkreta fall som är föremål för prövning — även den lagtolkning, som därav föranledes, lätt kan röna inverkan av omständigheterna i det särskilda fallet. Detta gäller även en lagtolkning, som eftersträvar att hålla sig inom de gränser departementschefen antytt, och det möter därför svårigheter att i ett lagbud göra en skarp gränsdragning. Den praktiska tillämpningen bör dock kunna bringas i överensstämmelse med den innebörd som är åsyftad.

Enligt vår mening kan den ifrågasatta informationen anses förenlig med juryns uppgift i tryckfrihetsprocessen och dess ställning såsom en från domstolen fristående institution endast om den förlänas den snävare omfattning som departementschefen förordat. Detta synes gälla även om det

skall ankomma på juryn att taga initiativ till att information kommer till stånd. Att informationen icke utsträcker till ett bedömande av det föreliggande fallet synes så mycket mera angeläget som, för den händelse juryns utlåtande blir fällande, frågan om skriftens brottslighet enligt det vilande grundlagsförslaget skall prövas jämväl av rätten. Såsom departementschefen framhållit, bör den lagtolkning som meddelas vara rent objektiv, vilket torde innebära, bland annat, att även sådana från auktoritativt håll framkomna tolkningsalternativ, vilka den som meddelar informationen äger kännedom om men för sin del ej vill biträda, böra delgivas juryn.

Mot anordnandet av en på angivna sätt begränsad information kan måhända invändas, att dess betydelse skulle bli tämligen ringa. Erfarenheten lär dock ha visat, att möjlighet till personlig information kan vara av visst värde därigenom att missförstånd om lagbudens rätta tolkning sålunda förebygges. En sådan information kan icke anses stridande mot grundlagsförslagets anda, då det icke är åsyftat att den skall vara i någon mån bindande för juryn. Den kan å ena sidan knappast tänkas erhålla någon större betydelse för bättre förståelse av innebörden av regeln i 1 kap. 4 § grundlagsförslaget, d. v. s. den lagregel som framför andra lämnar rum för ett mera lekmannamässigt bedömande av tryckfrihetsmålen. Men denna lagregel lär å andra sidan icke göra det mindre nödvändigt att jurymännen ha kännedom om de tillämpliga allmänna rättsreglernas innebörd. Tvärtom torde dylik kännedom vara en förutsättning för riktig tillämpning jämväl av den speciella regeln. Vi vilja med hänsyn till det nu anförda, trots de betänkligheter från principiell synpunkt som förslaget i denna del kan vara ägnat att väcka, icke avstyrka en anordning som öppnar väg för en information av den mera begränsade omfattningen.

Till bättre klagörande av informationens karaktär synes det framför förslagets formulering vara att föredraga, om informationen angives skola avse åberopade lagrums rätta tolkning.

Även beträffande tillvägagångssättet vid informationens meddelande vilja vi förorda viss ändring i förslaget. Syftet att informationen skall få den snävare omfattning och skarpare avgränsning som förut sagts torde nämligen kunna antagas bli bättre tillgodosett ifall det — i stället för att rättens ordförande skall komma tillstådes vid juryns överläggning — föreskrives att det skall ankomma på juryn att för mottagande av informationen inställa sig inför rätten. Det synes lämpligt att därvid ej blott rättens ordförande utan även rättens övriga ledamöter äro tillstådes, och det torde falla av sig självt, att det bör stå de sistnämnda fritt att medverka vid informationen. Likaså torde — med hänsyn till informationens karaktär att utgöra ett led i juryns överläggning — utan särskilt stadgande vara klart att även informationen är undandragen offentligheten.

Beaktas det nu anförda kan förevarande paragraf, i vad den rör förhållandet mellan domstolen och juryn, erhålla sådan ändrad lydelse, att — i stället för vad förslaget föreskriver i andra och tredje punkterna — efter

första punkten såsom en modifikation av den däri upptagna bestämmelsen stadgas, att juryn, om det påkallas av någon av jurymännen, under överläggningen skall inställa sig inför rätten för att inhämta upplysning om rätta tolkningen av åberopade lagrum.

Regeringsrådet Quensel har för sitt vidkommande i lagrådet anfört följande:

Beträffande de föreslagna bestämmelserna om upplysning för juryn om vad lag stadgar så är icke utan vidare klart, hur syftet med dem skall förstås och vad de innebära.

Grunden till förslaget i denna del lär vara att söka i vad tryckfrihets-sakkunniga anfört därom att, ehuru lekmannasynpunkter må göra sig gällande vid bedömandet av processmaterialet, juryn dock ej äger döma enbart efter sitt rättsmedvetande utan, liksom domstol, är bunden av lagens eget innehåll men icke kan förutsättas kunna utan ledning riktigt avgöra de ofta invecklade juridiska frågorna, ävensom att prövningen i tryckfrihetsmål bör anordnas så, att tillbörlig hänsyn tages även till det anspråk på rättsskydd, som tillkommer den genom tryckfrihetsbrott kränkta parten.

Det är visserligen icke fråga om att — i överensstämmelse med t. ex. engelsk uppfattning av förhållandet mellan domare och jury — så långt det med hänsyn till svårigheten att särskilja sak- och rättsfrågorna låter sig göra, lägga de senare till domarens avgörande och sålunda söka reducera juryns uppgift beträffande lagtolkningen till något blott formellt. Domarens upplysningsverksamhet — i motiven kallad information — har i förslaget gjorts villkorad av att den begärts av någon av jurymännen, och det har tydligen avsetts att informationen icke ens i princip skulle vara bindande för juryn utan närmast borde betraktas som råd eller förslag till lagtolkning. Men med hänsyn till nyss berörda och övriga uttalanden under förarbetena torde kunna antagas, att med informationen dock åsyftats något mera än blott hjälp för de jurymän, som eventuellt önska intränga i och efter vanlig objektiv tolkningsmetod bedöma de rättsliga frågorna. Meningen synes vara att söka tillgodose ett i rättssäkerhetens intresse uppställt krav att brottslighetsfrågan, oaktat den prövas av jury, skall avgöras på grundval icke av rent lekmannamässig uppfattning om lagens innebörd utan av sådan lagtolkning, som rättsbildad domare har att prestera. Man torde tänkt sig att, där juryn saknar kvalifikationer för en juridiskt riktig lagtolkning, denna brist skulle kunna i avsevärd mån botas genom informationen utan att juryn vare sig formellt eller reellt berövades något av dess självständighet såsom lagtolkare.

Till en början må anmärkas att, med nu angivna uppfattning om syftet med förslaget om informationen, det synes tivelaktigt, huruvida detta förslag, som ju icke blev av riksdagen prövat i samband med grundlagsförslaget, står i sådan överensstämmelse med detta, att här kan anses vara fråga blott om en närmare föreskrift beträffande den i grundlagsförslaget bestämda tryckfrihetsprocessen.

Information från domarens sida i syfte att förtaga eller begränsa det lekmannamässiga i juryns lagtolkning är en nyhet som icke torde sakna principiell betydelse. Tryckfrihetsmålens faktiska sidor ligga ej sällan i så öppen dag, att utrymme saknas för egentlig bevisprövning. Även då detta icke är förhållandet, kommer dock lagtolkningen, bl. a. tolkningen av den för tryckfrihetsmålen speciella regel, som återfinnes i 1 kap. 4 § grundlagsförslaget, att utgöra en mycket väsentlig del av prövningen av brottslighetsfrågan. Där denna prövning i tryckfrihetsmål, till skillnad från andra mål, utan förbehåll i sin helhet överlämnats åt en av lekmän bestående jury, torde man däri kunna se ett uttryck för tanken, att brottslighetsfrågan, såväl i vad den beror på lagtolkning som i övrigt, lämpligen avgöres efter fri lekmanuppfattning för att därigenom tryckfrihetsintresset skall främjas, även om rättsskyddet för motstående intressen förlorar mer eller mindre i effektivitet. Denna uppfattning torde icke heller jävas av satsen om juryns bundenhet av lag. Tillämplig lag är i dessa mål icke blott eller ens främst vanliga straffrättsliga och andra allmänna regler utan i första rummet den i nyssberörda paragraf i grundlagsförslaget inrymda, för tryckfrihetsmålen speciella bestämmelsen, för vars tolkning lagstiftaren torde ansett lekmän särskilt skickade och som — därest bestämmelsen över huvud skall kunna antagas innehålla något utöver vad i allmänhet gäller — torde kunna leda till friande dom oavsett lagens brottskonstruktioner i övrigt. Även den omständigheten, att juryns skyldighet att döma efter lag inskränkts till att äga giltighet blott som teori, i det att jurymännen befriats från ansvar för sina avgöranden och icke behöva motivera dem samt omröstningen skall vara hemlig för att jurymännen må vara oberoende, synes stödja antagandet att meningen är, att juryns lagtolkning må ske fritt efter lekmanuppfattning.

Jämförelse med de lekmanämnder, som under domaransvar döma gemensamt med rättsbildad domare och ha till huvudsaklig uppgift att medverka vid bevisprövning och utmätning av straff, ersättningsbelopp o. d., blir lätteligen missvisande i förevarande sammanhang. Även jämförelse med fall, då i främmande länder jury medverkar i den allmänna rättskipningen, haltar på grund av den särskilda uppgiften att skydda tryckfriheten, som jury i den svenska tryckfrihetsprocessen erhållit.

Juryns faktiska frihet att döma efter gottfinnande skulle visserligen kunna lända även tryckfrihetsintresset till förfång och då strida mot grunderna för juryinstitutets användning. Ett gott skydd mot ett dylikt resultat skapar emellertid grundlagsförslaget självt genom sina regler om obligatorisk överprövning domstolsvägen av jurydom, när den är fällande. Förslaget om information angående lagens innehåll skulle således få sin egentliga betydelse som ett medel att förekomma att brottslighetsfrågan bedömes mildare, än om lagtolkningen ankomme på den juridiska sakkunskapen. Varje förslag med dylik syftning torde kunna sägas beröra själva den hittillsvarande grunden för jurys användning i tryckfrihetsmål, alldeles oavsett beskaffenheten och effektiviteten av de medel som föreslås för syftets ernående. Om

man vid revision av tryckfrihetsförordningen avser en reform av ifrågavarande innebörd, synes förhållandet därför böra komma till uttryck i de nya grundlagsbestämmelserna. Men det vilande förslaget till ny tryckfrihetsförordning innehåller intet sådant. Det skiljer alltså strängt mellan domares och jury's uppgifter och hänför till de senare prövningen av brottslighetsfrågan i hela dess vidd, utan antydning om att lagtolkningen likväl ej må vara rent lekmannamässig. Medan man på nyssberörda särskilda väg ger skydd för tryckfrihetsintresset mot menliga följder av en dylik lagtolkning, lämnas de motstående intressena utan sådant skydd.

Menade man, att ändamålet med juryinstitutionens användning i tryckfrihetsmål mindre varit att få till stånd ett lekmannamässigt bedömande än att undandraga brottslighetsfrågan från de statsanställdas prövning, så kan väl däri ligga ett mått av sanning, historiskt sett. Att detta alltså skulle vara egentliga skälet till jury's bibehållande torde dock knappast kunna påstås. Ej heller har beträffande kvalifikationer såsom juryman lagfaren person fått företräde eller statsanställd diskvalificerats. Men skulle dock idén med jury huvudsakligen vara den senast ifrågasatta, synes förevarande förslag om information från rättens ordförandes sida likväl främmande för grundlagsförslaget. Det framstode ju då såsom av särskild betydelse att, om rättskunnighet skulle tillföras jury'n, det skedde på helt annan väg.

Anses emellertid hinder icke ur ovan angivna synpunkt föreligga att utan tillägg till grundlagsförslaget i nu förevarande ordning genomföra förslaget om information, är dock mot detsamma att erinra, att man däri knappast på ett tillfredsställande sätt bemästrat svårigheterna att förena intresset av en juridiskt riktig lagtolkning med juryinstitutionen och intresset att jämväl beträffande lagtolkningen bevara lekmännens självständighet.

Det synes icke troligt att information från domarens sida skulle i synnerlig mån inverka i avsedd riktning. Förutom att jury'n, om den vid lagtolkningen låte sig leda av domaren, ofta skulle se sin uppgift nedbragt till ett minimum, så har man ju icke hos oss, såsom t. ex. i England, en nedärvd allmän föreställning att, även då jury medverkar, lagtolkningen egentligen är domarens sak, utan tvärtom har av ålder intet slag av inblandning från domarens sida i jury's grundlagsbestämda uppgifter praktiserats eller ansetts tillbörligt.

Om således jämväl en ovillkorlig och till formen bestämd auktoritativ information kan antagas bliva föga verksam, lärer institutets närmare utformning efter förslagets anvisningar än mer nedsätta effektiviteten. Att tillmäta förslaget någon nämnvärd betydelse som medel att skydda mot missbruk av tryckfriheten eller ge upprättelse åt den, som blivit kränkt genom sådant missbruk, torde icke vara befogat.

Det föreslagna villkoret för att information må lämnas är ägnat att utsluta information just i fall, då den bäst behöves, såsom då jury'n har en felaktig uppfattning om lagens innebörd men icke förstår, att annan tolkning kan ifrågasättas, och endast därför underlåter att söka skaffa sig upplysning. Å andra sidan kan ifrågavarande villkor knappast verka till ökning

av juryns självständighet i fall, då informationen kommer till stånd. Ej heller utgör det någon garanti för att ej så sker mot nästan alla jurymännens vilja; och för den, som ej önskat informationen, torde den icke kännas mindre påtvungen eller besvärande, om den tillkommit på en jurymans initiativ än om det skett enligt en allmän regel.

Skall informationen kunna bibringa juryn förmåga att självständigt tolka lagen, fordras åtminstone att domaren utvecklar grunderna för sin mening och framhåller de andra tolkningsmöjligheter, som tilläventyrs kunna tänkas, samt skälen för och emot dessa. Äro de juridiska problemen invecklade, såsom i motiven antagits ofta vara fallet, kan utredningen behöva innefatta redogörelser för praxis och doktrin. I själva verket skulle tarvas vida mer, men någon fullgod ersättning för vad som brister lekmännen i skolning och träning för lagtolkningsuppgiften kan uppenbarligen icke ernås på denna väg. Längre än till en halvmesyr kan man icke komma. Att ge informationen karaktär av råd eller förslag och framhålla skäl även mot den tolkning, man anser som den rätta, kan tänkas ytterligare minska informationens verkan men torde sällan medföra något av värde. De jurymän, som sakna vana vid kritisk behandling av liknande ämnen, torde svårigen kunna tillgodogöra sig information av dylikt slag. Snarare är troligt, att de skulle förbryllas och kanske helt förvillas därav. Naturligtvis kan förhållandet gestalta sig annorlunda beträffande jurymän med lagfarenhet eller eljest högre bildning. Men med förutsättningarna att förstå utredningar av de rättsliga frågorna växa då också möjligheterna att skaffa sig den upplysning, som eventuellt kan behövas, på annat sätt än med domarens hjälp.

Det remitterade förslaget bygger — måhända i viss motsättning mot vad de sakkunniga tänkt sig — på att en skarp gräns kan upprätthållas mellan de s. k. sak- och rättsfrågorna. Tydligt är också att, om domaren i fall, då bevisprövning verkligen erfordras, skulle inlåta sig på anvisningar även i detta hänseende, bristen på uttryckligt stöd i grundlagen bleve än mer framträdande. Men det lär icke alltid vara möjligt att verkställa lagtolkningen i avseende å visst fall utan att därmed komma in på frågan i övrigt om fallets subsumtion under det ena eller andra lagbudet. Där omständigheterna, såsom ej är ovanligt i tryckfrihetsmål, knappast medge olika bedömanden av målets faktiska sidor, blir ju ock subsumtionen lätteligen en omedelbar logisk följd av lagtolkningen. Upplysning om lagens innebörd kan då i själva verket ge ett uttömmande svar å hela den till juryn hänskjutna frågan. Emellertid är det väl just detta resultat, som man velat undvika genom kravet att informationen skall begränsas till de rent rättsliga spörsmålen.

Gränsen mellan vad som vore blott ett fullgörande av plikten att lämna upplysning om lagens stadganden och vad som borde anses som en otillbörlig påverkan av juryn bleve sålunda mången gång svår att draga och därmed tillämpningen av informationsinstitutet en vanskelig uppgift. Visst beaktande förtjäna de uttalade farhågorna, att domarna kunna utsättas för misstankar att de överskridit sin befogenhet, särskilt om informationen sker blott muntligen och vid enskild överläggning. Hos allmänheten kan då åt-

minstone framkallas föreställningen att juryns utlåtande grundar sig på informationen och överensstämmer med domarens mening, även där så alls ej är förhållandet. Av stor vikt synes emellertid vara att domaren icke obefogat kommer att te sig såsom i någon mån medansvarig för jurydomen. När lagfaren domare dömer gemensamt med lekmän, sker visserligen information enskilt, men då skall den ej vara begränsad till rättsfrågorna och domarens egen mening om hur målet bör avgöras kommer till uttryck i hans votum.

Över huvud taget lär det få anses mycket främmande för svensk domares ställning i rättegång att han skulle däri avge råd eller förslag till lösning av rättsliga spörsmål, i vilkas avgörande han icke deltagit. Det remitterade förslaget synes emellertid innebära, att rättens ordförande skulle fungera som ett slags utredningsman i fråga om lagens innehåll inför lekmanndomare, som ägde bestämma i vad mån han finge uttala sig i frågan och som hade att bedöma riktigheten av hans lagtolkning, detta t. o. m. ehuru deras dom sedermera kan bli underställd hans prövning. Skall domaren meddela information, synes det, här som eljest inom vårt rättsväsende, böra ske i form av auktoritativa anvisningar, som lämnas vid sammanträde, därvid han själv är ordförande, och så att hans lagtolkning ej måste bli okänd för parter och allmänhet.

Uppgiften att biträda juryn med utredning och förslag lär det bättre lämpa sig för en till juryns tjänst ställd sekreterare med erforderlig utbildning. Men även mot en dylik lösning resa sig vissa av de betänkligheter, som ovan framhållits. Åtminstone gäller detta, om icke bestämmelserna om information reducerades till att avse och innebära blott, att de jurymän, som för sin del önska sakkunnigt biträde för att sätta sig in i juridiska spörsmål, ägde för ändamålet vända sig till lämplig anvisad person, som icke hade domarfunktion i målet. Behovet av att i lag reglera frågan om möjligheterna för enskild juryman att av annan än ledamot i rätten erhålla hjälp med anskaffning av studiematerial och vägledning vid dess begagnande synes dock ringa.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att andra och tredje punkterna i det remitterade förslagets 8 § utgå.

I anledning av vad som sålunda förekommit i lagrådet har *departementschefen* ytterligare andragit:

Vid framläggandet av propositionen angående ny tryckfrihetsförordning har jag redogjort för de tryckfrihetssakkunnigas förslag till bestämmelser i det hänseende som nu avses och de yttranden som avgivits däröver samt närmare utvecklat min principiella ståndpunkt till förslaget. Därvid har jag framhållit betydelsen av att juryn får tillgång till upplysningar i rättsliga spörsmål. Den ståndpunkt som sålunda kommit till uttryck i propositionen har icke föranlett någon erinran från riksdagens sida.

Frågan om juryns möjligheter att vinna kännedom om lagens innehåll be-

rör ett av de centrala problemen rörande rättsskipningen i tryckfrihetsmål, nämligen syftet med juryprövningen och den ställning i rättegången som jury med hänsyn härtill bör äga. Såsom framgår av de sakkunnigas utredning har juryinstitutionen till ändamål att låta en upplyst, allmänt medborgerlig uppfattning komma till uttryck vid avgörandet av tryckfrihetsmålen och att därigenom skapa en folklig garanti för tryckfriheten. Ur denna synpunkt har juryn ansetts böra intaga en i förhållande till domstolen fristående ställning. Däremot har det icke varit avsett att med jurysystemet upphäva den skyldighet att döma efter lag som gäller vid all rättsskipning, vare sig den utövas av rättsbildade domare eller av lekmän. De sakkunniga framhålla att tryckfrihetsmålen icke i detta hänseende intaga någon särställning och erinra om stadgandet i 86 § regeringsformen, enligt vilket tryckt skrifts innehåll icke får medföra straff annat än om detta innehåll strider mot tydlig lag. Av tryckfrihetsförordningen framgår i skilda sammanhang att tryckfriheten skall betraktas som en lagbunden frihet och således varken får utövas i strid mot tillämplig lag eller inskränkas annat än med stöd av sådan lag. Den fråga juryn får sig förelagd till besvarande är avfattad på sådant sätt att det icke kan råda någon tvekan om att juryns prövning skall grundas på lag.

Stundom har den uppfattningen framförts att det stadgande som upptagits i 1 kap. 4 § första stycket grundlagsförslaget och som äger sin motsvarighet i ingressen till 3 § i nu gällande tryckfrihetsförordning skulle medföra en rätt för juryn att i friande riktning åsidosätta gällande straffbud. Med anledning av den diskussion som förts inom lagrådet härom vill jag såsom min uppfattning framhålla att någon sådan rätt icke bör utläsas ur stadgandet; detta måste ses som en erinran om de synpunkter som böra anläggas vid lagens tillämpning och den anda vari lagstiftaren velat ha lagbuden beaktade.

För min del ansluter jag mig således alltjämt till de sakkunnigas uppfattning i fråga om juryns skyldighet att tillämpa lag. En konsekvens härav är att juryn måste beredas tillräckliga möjligheter att taga kännedom om lagens innehåll. Före år 1937 kunde domstolen tillse att inom juryn städse fanns någon ledamot, som kunde lämna de övriga erforderlig ledning beträffande rättsreglernas innebörd och tillämpning. Genom borttagandet av domstolens rätt att omedelbart för det föreliggande målet utse jurymän uppkom behov av andra anordningar för att sörja för upplysning åt juryn i rättsliga frågor. Det förslag härom som utarbetades mötte emellertid motstånd inom lagrådet och någon lagstiftning i denna fråga kom icke till stånd. Uppenbarligen gäller det emellertid en fråga av stor vikt, och en anordning som lämnar juryn tillgång till erforderliga upplysningar utan att äventyra dess oberoende ställning bör eftersträvas. De sakkunniga ha påpekat att en anordning som medger domaren att på juryns begäran komma tillstådes under dess överläggning överensstämmer med en modern utvecklingslinje i utländsk juryprocess. Särskilt kan här erinras om att i Danmark genom lagändring år 1936 öppnats en möjlighet för rättens ordförande att när-

vara vid juryns överläggning för att besvara de frågor som jurymännen i anledning av målet vilja ställa till honom.

Ehuru jag således icke finner vad som förekommit vid lagrådsgranskningen utgöra tillräcklig anledning att frångå den principiella uppfattning som jag tidigare hävdad på denna punkt, föreligga otvivelaktigt vissa tveksamma frågor beträffande anordnandet av informationen. Lagrådets flesta ledamöter ha anfört att det till bättre klargörande av informationens karaktär syntes framför förslagets formulering vara att föredraga, om informationen angäves skola avse åberopade lagrums rätta tolkning. I det remitterade förslaget användes uttrycket »upplysningar om vad lag stadgar», vilket uttryck är hämtat från nya rättegångsbalkens bestämmelser om överläggning till dom, då nämnd har säte i rätten. Detta uttryck anger enligt min mening bättre vad som avses, varför jag icke på denna punkt vidtagit någon ändring i förslaget. Att det kan bli fråga om att lämna upplysningar ej allenast om skriven lag utan även om eljest vedertagna rättsgrundsatser ligger i sakens natur.

Vad lagrådets flesta ledamöter i övrigt anfört beträffande tillvägagångssättet vid informationens meddelande torde i huvudsak böra beaktas. Dock lär det icke vara nödvändigt utsäga att juryn skall inställa sig inför rätten. Det torde vara tillräckligt att angiva att juryn skall sammanträda med rätten för att inhämta upplysningarna; hur detta sammanträde skall anordnas är en praktisk fråga som ej behöver beaktas i lagtexten. Såsom lagrådets flesta ledamöter framhållit är detta sammanträde ett led i juryns överläggning och således undandraget offentligheten. I lagtexten torde böra uttryckligen angivas att juryn icke i rättens närvaro får överlägga angående sitt svar eller företaga omröstning.

Enligt nu gällande regler består juryn av nio ledamöter, varav vissa utses av rätten genom lottning bland ett större antal på en jurymannalista upptagna personer och återstoden utväljas av parterna. Genom denna ordning ha personer med juridisk utbildning i viss utsträckning kunnat beredas plats i juryn. Antalet tryckfrihetsmål, vari jury deltagit, har vid Stockholms rådhusrätt under tiden 1939— $\frac{1}{2}$ 1949 uppgått till 70. I juryn ha i 52 av dessa mål funnits en eller flera jurister. Endast i 18 mål har juryn bestått av uteslutande lekmän. Antalet jurister har varit en i 19 mål, två i 20 mål, tre i 11 mål samt fyra i 2 mål. Av 468 jurymedlemmar i dessa 52 mål ha sålunda 100 varit jurister. Av dessa ha 24 lottats av rätten och 76 utvalts av part. Bland juryledamöter med juridisk utbildning ha funnits framstående advokater, domare och rättsvetenskapsmän.

Beslag å vissa skrifter.

Enligt § 4 12:o och 13:o nu gällande tryckfrihetsförordning kunna tryckta skrifter, vilka anträffas vid trupp eller ombord å flottans fartyg, i vissa fall indragas. Förutsättning är att de uppenbarligen åsyfta att utplåna kän-

lan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden. I fråga om indragning av skrifter, vilka mångfaldigas på annat sätt än genom tryck, finnas motsvarande bestämmelser i lagen den 26 juni 1936 (nr 328) angående indragning av vissa skrifter. Beslutanderätten tillkommer i sådana fall alltid militär befälhavare.

Några bestämmelser om indragning av tryckta skrifter ha icke upptagits i det såsom vilande antagna förslaget till tryckfrihetsförordning. Förslaget bygger på att ingripande mot tryckt skrift skall få ske endast på grund av skriftens brottslighet och att frågan om konfiskation av skriften på sådan grund skall prövas av domstol. I avbidan på domstolens prövning kan skriften läggas under beslag enligt de regler som meddelas härom i tryckfrihetsförordningen. För att underlätta ett snabbt ingripande mot vissa uppviglande skrifter, vilka spridas vid avdelning av krigsmakten, har i 10 kap. 11 § förslaget till tryckfrihetsförordning upptagits en bestämmelse om rätt för militär befälhavare att taga tryckt skrift i förvar i avbidan på skriftens läggande under beslag.

För att i motsvarande fall möjliggöra ett snabbt ingripande även mot skrifter, vilka mångfaldigats på annat sätt än genom tryckpress, föreslås i propositionen bestämmelser i en särskild lag angående beslag å vissa skrifter. Lagen är således avsedd att ersätta 1936 års lag angående indragning av vissa skrifter. Bestämmelserna anknyta nära till reglerna i 10 kap. 11 § i det vilande förslaget till tryckfrihetsförordning.

Utskottet.

Alltsedan reformen av tryckfrihetsprocessen 1937 ha vissa regler om bl. a. forum och domstolsförfarande i tryckfrihetsmål varit samlade i en särskild lag vid sidan av själva tryckfrihetsförordningen. I grundlagen infördes då huvudsakligen blott de grundläggande bestämmelserna om juryn och dess sammansättning. Denna uppdelning har förutsatts skola bibehållas vid den reform av tryckfrihetsrätten, som nu förestår. I 12 kap. av det vilande förslaget till tryckfrihetsförordning med rubriken »Om rättegången i tryckfrihetsmål» ha sålunda intagits dels vissa huvudstadganden om själva processen, dels de väsentliga föreskrifterna rörande juryn. I 15 § i nämnda kapitel hänvisas till en särskild lag, vari närmare bestämmelser i övrigt skola meddelas om rättegången i tryckfrihetsmål. Förslag till sådan lag har genom förevarande proposition förelagts riksdagen. Endast på en punkt — vad gäller förhållandet mellan rätten och juryn — har den avvägning som sålunda skett mellan de regler, som grundlagsfästs, och de stadganden, vilka införts i allmän lag, föranlett diskussion. Utskottet återkommer till denna fråga i det följande.

De närmare forumreglerna för tryckfrihetsmålen ha samlats i 1 § i förslaget. Enligt huvudregeln skall laga domstol i tryckfrihetsmål vara tryck-

frihetsdomstolen i det län, där den ifrågavarande skriftens tryckningsort är belägen. Beträffande utrikes tryckt skrift skall enligt andra stycket utspridarens hemvist anses som tryckningsort. I paragrafens tredje stycke regleras bl. a. det fall, att dennes hemvist är okänt. Däremot saknas bestämmelser, för den händelse utspridarens hemvist väl är känt men denna ort är belägen utom riket. Utskottet får därför förorda en komplettering av ifrågavarande stycke. I fråga om utrikes tryckt skrift föreslås sålunda att, om utspridarens hemvist är beläget utom riket eller okänt, som tryckningsort skall gälla den ort, där exemplar av skriften anträffas.

I 4 § andra stycket av förslaget stadgas, att suppleanterna i juryn skola vid laga förfall för jurymän inkallas i den ordning, vari de utlottats. Denna bestämmelse torde vara så att förstå, att av de ojäviga jurymän, som kvarstå på jurymannalistan efter det parterna begagnat sin utslutningsrätt, skall den, som först utlottas av rätten, sättas främst på suppleantlistan och den, som sist utlottas, bliva siste suppleant.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad hittills gällt föreskrives i 7 § att, sedan förhandlingen inför juryn slutförts, rätten skall till juryns besvarande skriftligen avfatta frågan, huruvida skriften är brottslig efter det eller de återopade lagrummen. Avser åtalet flera brott eller föranleder målets beskaffenhet eljest flera frågor, skola dessa framställas var för sig. Paragrafens avfattning kan måhända leda till den slutsatsen, att de frågor, som ställas till juryn, skola avse den åtalade skriften i dess helhet. I praxis förekommer emellertid ofta, att i enlighet med åklagarens eller målsägandens yrkanden till juryn ställes ett relativt stort antal frågor, huruvida enstaka meningar i eller kortare avsnitt av den skrift, varom är fråga, var för sig äro brottsliga. Den föreslagna formuleringen, som går tillbaka på äldre stadganden, synes därför icke för alla fall utgöra en adekvat beskrivning huru det skall tillgå vid frågornas framställande. Då emellertid stadgandets tillämpning hittills icke torde ha givit anledning till missförstånd, vill utskottet icke motsätta sig, att paragrafen i denna del överföres till den nya lagen med i huvudsak oförändrad lydelse.

Av grundläggande betydelse ur tryckfrihetsrättslig synpunkt är juryns ställning i förhållande till rätten. Principen har hittills varit den, att juryn som en fristående korporation haft att självständigt pröva frågan om tryckt skrifts brottslighet. Denna grundsats har alltid ansetts vara något för vår tryckfrihetsprocess konstitutivt. Stadganden, som innebära ändring härutinnan, böra därför otvivelaktigt inflyta i själva tryckfrihetsförordningen. Från denna utgångspunkt har ifrågasatts, huruvida de föreslagna bestämmelserna i 8 § första stycket om sammanträde mellan juryn och rätten ha sin rätta plats i förevarande tillämpningslag och om de icke hellre bort införas i själva tryckfrihetsförordningen. Emellertid är avsikten med stadgandena icke att åstadkomma någon samverkan mellan rätten och juryn

utan blott att giva juryn möjlighet att erhålla upplysningar angående sådana rättsliga spørsmål, som äro av betydelse i målet. Med hänsyn härtill har utskottet icke någon erinran mot att stadgandena inflyta i rättegångslagen.

Då utskottet skolat taga ställning till huruvida juryn kan antagas bliva i behov av upplysning i rättsliga frågor, har utskottet haft att utgå från den sammansättning av juryn, som det vilande grundlagsförslaget föreskriver. Under sådana omständigheter är enligt utskottets mening icke med säkerhet att räkna med att inom juryn komma att finnas personer, vilka äga juridisk utbildning och som skulle kunna giva rättsliga upplysningar åt sina kamrater i juryn. I de frågor, som ställas till juryn, åberopas ofta lagrum av ganska invecklad natur och med svårtytt innehåll. Juryn kommer därför säkerligen att i många fall känna behov av rättslig information. Då tryckfrihetssakkunniga och departementschefen framlade de nu vilande grundlagsförslagen om juryns sammansättning, var därvid också en förutsättning, att dessa skulle kompletteras med bestämmelser, varigenom juryn bereddes tillfälle erhålla nödig information. Av nu angivna skäl äro enligt utskottets mening anordningar ofrånkomliga, varigenom juryn tillförsäkras möjlighet att, när den så önskar, erhålla upplysning i rättsliga frågor. Utskottet kan därför icke biträda yrkandena i motionerna I: 231 samt II: 294 och 296.

Vad angår sättet för upplysningarnas meddelande är utskottet ense med departementschefen om lämpligheten av att låta rätten ombesörja denna uppgift. Tveksamhet gör sig däremot gällande vid bestämmande av de former, varunder informationen i övrigt skall lämnas. Den kan givas på huvudsakligen tre olika stadier i processen, antingen omedelbart före huvudförhandlingen sedan målets beredande avslutats eller vid huvudförhandlingens slut i form av en sammanfattning i parternas närvaro eller slutligen senare under juryns överläggning. Olika kombinationer äro givetvis också möjliga. Vid frågans bedömande utövar ett flertal synpunkter inflytande. Framför allt måste juryns självständiga ställning bevaras. Vidare bör informationen meddelas under sådana former, att på rätten icke kunna falla misstankar för att ha influerat juryns avgörande. Slutligen är av vikt att information kommer att lämnas just i de hänseenden, där jurymännen finna sådan erforderlig.

Vissa skäl tala för att informationen skall lämnas omedelbart före huvudförhandlingens början. Önskemålen om att juryns självständighet skall bevaras och att rätten fritages från allt ansvar för juryns avgörande torde bäst bliva tillgodosedda härigenom. Risken för att informationen färgas av det aktuella fallet blir likaledes mindre. Så snart ett måls beredande är slutfört, är i allmänhet uppenbart, om vilka lagrum tillämpning det kan bliva fråga. Allmänna upplysningar rörande den rätta tolkningen av dessa skulle därför kunna givas redan före huvudförhandlingen. Härigenom skulle jurymedlemmarna också bliva bättre i stånd att följa med handläggningen, enär de då ägde kännedom om de straffrättsliga rekvisit, som ägde betydelse för målet. Å andra sidan kunna under målets huvudförhandling eller

senare under juryns överläggning uppkomma spörsmål, varom juryn önskar få närmare upplysning.

Till förmån för att förlägga upplysningens meddelande i samband med huvudförhandlingens avslutande talar framför allt den synpunkten, att domstolens informativa verksamhet då skulle underkastas offentlighetens kontroll. Behov härav föreligger för att undanröja eljest uppkommande misstankar, att rätten under informationen obehörigen utövat inflytande på juryn. Parterna och deras ombud skulle vid en sådan anordning bliva i tillfälle att åhöra upplysningarnas meddelande och själva konstatera, att någon påverkan på juryn icke förekommit från rättens sida. Å andra sidan ligger i sakens natur att en sådan utformning av informationen begränsar de enskilda jurymännens möjligheter att ställa frågor och erhålla svar i de hänseenden, som förefalla dem särskilt betydelsefulla.

För den utväg, som valts i propositionen, nämligen att låta informationen givas i samband med juryns överläggning, kan särskilt anföras, att envar juryman härigenom kan påräkna information beträffande just de spörsmål, vilka han efter vad som förekommit vid huvudförhandling anser behöva klarläggas. Å andra sidan kunna också invändningar resas mot en informationsmetod av detta slag, såsom framgår av vad som förekommit vid förslaget behandling i lagrådet. Såväl jurymedlemmarnas frågor som domstolens svar undandragas helt offentligheten med därav följande olägenheter. Särskild uppmärksamhet måste vid ett sådant system ägnas frågan, vilken omfattning informationen skall tillåtas taga. Det bör vara uteslutet att vid upplysningarnas lämnande ingå på sakförhållandena i det aktuella målet. Informationen måste därför, såsom lagrådets majoritet angivit, begränsas till den rätta tolkningen av de i rättens frågor till juryn åberopade lagrummen. Därvid är av vikt, att lagtolkningen icke röner inverkan av omständigheterna i det särskilda fallet. Information i andra hänseenden, t. ex. rörande tillämpningen av stadgandet i 1 kap. 4 § i det vilande grundlagsförslaget rörande de allmänna grunderna för bedömningen i tryckfrihetsmål, bör däremot icke förekomma. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om de särskilda anordningar, som vidtagits i utländska processordningar för att möjliggöra insyn i vad som förekommer vid informationens meddelande. Enligt danska retsplejeloven skall domarens uttalanden vid juryns överläggningar protokollföras och bliva härigenom i efterhand tillgängliga för parterna. Enligt den franska processordningen skall domaren, då han inställer sig hos juryn för att lämna den upplysningar, vara åtföljd av åklagaren och försvarsadvokaten. Vid jämförelser med förhållandena i utlandet bör beaktas, att juryn i den svenska tryckfrihetsprocessen icke intager samma ställning som juryn i allmänna brottmål enligt utländska rättsordningar.

Utskottet anser sig på frågans nuvarande stadium icke kunna avgiva detaljerade förslag rörande de former, under vilka juryn skall kunna erhålla av den önskade upplysningar. Enligt utskottets mening är det angeläget, att de olika möjligheter, som utskottet ovan anvisat, bliva närmare prövade. Utskottet vill därför för sin del förorda, att detta spörsmål blir föremål för vidare överväganden med beaktande av vad utskottet anført. De för-

slag i ämnet, som därvid framkomma, böra så snart som möjligt föreläggas riksdagen.

Utskottet har emellertid funnit tillgodoseendet av juryns behov av upplysningar vara en så viktig förutsättning för den förestående tryckfrihetsreformen, att bestämmelser i ämnet icke kunna avvaras i förevarande lag ens under ett kortare övergångsskede. Även om utskottet ansett erinringar böra riktas mot Kungl. Maj:ts förslag i denna del, har utskottet under förhandenvarande omständigheter funnit lämpligast att med avstyrkande av motionerna I: 231 samt II: 294 och 296 föreslå riksdagen att på denna punkt antaga propositionens förslag i oförändrat skick som ett provisorium.

I övrigt har det i propositionen framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål icke föranlett någon erinran från utskottets sida. Förslaget till lag angående beslag å vissa skrifter har icke heller givit utskottet anledning till anmärkning.

Under förutsättning, att riksdagen antager det av konstitutionsutskottet i memorial nr 10 anmälda förslaget till tryckfrihetsförordning, får första lagutskottet med stöd av vad ovan anförts hemställa,

A. att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål — för sin del måtte antaga följande förslag till

(Gällande lag.)

(Utskottets förslag¹.)

L a g

1) L a g

den 20 december 1946 (nr 806) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål.

med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

1 §.

Mål angående brott som avses i § 3 tryckfrihetsförordningen upptages, om den skrift som föranlett åtalet är tryckt i stad i vars rådhus-

Laga domstol i tryckfrihetsmål är för skrift, som är tryckt i Stockholms stad eller län, Stockholms rådhusrätt och för annan skrift den i tryckfri-

¹ Kungl. Maj:ts förslag avviker från utskottets förslag endast därutinnan, att 1 § tredje stycket enligt Kungl. Maj:ts förslag är av följande lydelse:

»Är vid talans väckande tryckningsorten eller, om skriften tryckts utom riket, ort som avses i andra stycket ej känd, gälla som tryckningsort den ort där exemplar av skriften anträffas.»

(Gällande lag.)

rätt enligt gällande bestämmelser jämte borgmästaren finnas minst två lagfarna ledamöter, vid den rådhusrätten men i annat fall vid rådhusrätten i stad som är säte för länsstyrelsen i det län där skriften är tryckt eller, om den staden hör till domsaga, vid den rådhusrätt i länet med angiven sammansättning som är närmast tryckningsorten.

Beträffande sådan utom riket på svenska språket tryckt skrift, å vilken huvuddistributören finnes angiven, vare dennes boningsort ansedd som tryckningsort.

Är vid talans väckande tryckningsorten eller, i fall som avses i andra stycket, huvuddistributörens boningsort ej känd eller är fråga om annan utom riket tryckt skrift än i andra stycket sägs, vare som tryckningsort ansedd ort där skriften anträffas.

2 §.

I mål varom i 1 § förmäles skall rätten vid förberedande behandling så snart ske kan utreda vem som är ansvarig för skriftens innehåll; och må rätten därvid meddela beslut i sådan fråga. Tillika skall bestämmas, huruvida frågan om skriftens innehåll är brottsligt skall prövas av jury.

Vid målets beredande må rätten, även då fråga är om allmänt åtal, höra part eller annan så ock meddela beslut i fråga om målets avvisande.

Om särskild talan mot beslut, varigenom rätten ogillat invändning av den tilltalade, att han icke är ansva-

(Utskottets förslag.)

hetsmål behöriga rådhusrätten i det län där tryckningsorten är belägen; finnas i länet flera rådhusrätter med sådan behörighet, skall målet, om skriften tryckts i stad där behörig rådhusrätt finnes, upptagas av den rådhusrätten och i annat fall av den av de behöriga rådhusrätterna som är närmast tryckningsorten. Finnes för periodisk skrift särskild utgivningsort, skall i fråga om rättens behörighet även den orten anses som tryckningsort.

Är skriften tryckt utom riket, skall som tryckningsort anses den ort, där den som låtit utlämna skriften för spridning inom riket har sitt hemvist.

Är vid talans väckande tryckningsorten ej känd eller är, om skriften tryckts utom riket, ort som avses i andra stycket belägen utom riket eller ej känd, gälla som tryckningsort den ort, där exemplar av skriften anträffas.

2 §.

I mål, vari talan föres om ansvar, skall rätten vid förberedande behandling så snart ske kan utreda huruvida den tilltalade är ansvarig för skriften samt, om så erfordras, meddela beslut därom.

Vid målets beredande må rätten, även då fråga är om allmänt åtal, höra part eller annan så ock meddela beslut i fråga om målets avvisande. För behandling av fråga som avses i första stycket må huvudförhandling utsättas; angående rättens sammansättning vid sådan förhandling eller vid huvudförhandling, som eljest utsättes ehuru målet i övrigt ej är be-

(Gällande lag.)

(Utskottets förslag.)

rig för *skriftens innehåll*, gälle vad i rättegångsbalken är stadgat angående invändning om rättegångshinder.

rett till huvudförhandling, gälle vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling.

Om särskild talan mot beslut, varigenom rätten ogillat invändning av den tilltalade att han icke är ansvarig för *skriften*, gälle vad i rättegångsbalken är stadgat angående invändning om rättegångshinder.

3 §.

Då jury skall medverka, skola i samband med målets beredande vid sammanträde med parterna inför rätten de åtgärder för juryns bildande vidtagas som i tryckfrihetsförordningen stadgas. Sedan målets beredande slutförts, skall rätten utsätta tid för huvudförhandling inför juryn.

Skall jury ej medverka, varde målet, sedan beredandet slutförts, utsatt till huvudförhandling i den för brottmål i allmänhet gällande ordningen.

4 §.

Angående rättens sammansättning vid huvudförhandling inför jury gälle vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling. De till tjänstgöring i juryn utsedda skola genom rättens försorg skriftligen kallas till förhandlingen; och skall kallelsen innehålla såväl uppgift å den tid inom vilken anmälan om laga förfall eller begäran om befrielse från jurymanuppdraget på annan grund senast bör vara till rätten inkommen, som ock erinran om påföljd för försummelse att hörsamma kallelsen.

Visar juryman laga förfall eller beviljas honom befrielse från juryman-

3 §.

Vid målets beredande skall tillika bestämmas, huruvida skriftens brottslighet skall prövas av jury.

Då jury skall medverka, skola vid sammanträde med parterna inför rätten de åtgärder för juryns bildande vidtagas som i tryckfrihetsförordningen stadgas. Sedan målets beredande slutförts, skall rätten utsätta tid för huvudförhandling inför juryn.

4 §.

Angående rättens sammansättning vid huvudförhandling inför jury gälle vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling. De till tjänstgöring i juryn utsedda skola genom rättens försorg skriftligen kallas till förhandlingen. *Kallelsen skall* innehålla såväl uppgift å den tid, inom vilken anmälan om laga förfall bör vara till rätten inkommen, som ock erinran om påföljd för försummelse att hörsamma kallelsen.

Visar juryman laga förfall, inkallas från samma grupp av jurymän suppleant till tjänstgöring. Finner rätten att juryman icke styrkt laga

(Gällande lag.)

(Utskottets förslag.)

nauppdraget, inkallas suppleant till tjänstgöring. Finner rätten att jurymannen icke styrkt laga förfall eller avslås begäran om befrielse från uppdraget, varde jurymannen underrättad därom. De av rätten uttagna suppleanterna skola inkallas i den ordning vari de utlottats och de av part utsedda suppleanterna i den ordning de nämnts.

förfall, varde jurymannen underrättad därom. *Suppleanter kallas i den ordning vari de utlottats.*

Uteblir jurymannen å tid till vilken förhandlingen inför juryn utsatts, skall suppleant för den uteblivne inkallas, om uppskov med målet därigenom kan undvikas. Äger den uteblivne ej laga förfall och vållas av utevaron uppskov med målet, vare han skyldig att ersätta statsverket och parterna den kostnad, som genom försummelsen uppkommer; dock må ersättningskyldigheten jämkas efter vad rätten finner skäligt.

5 §.

5 §.

Då fulltalig jury tillstådeskommit inför rätten, skola juryns medlemmar avlägga denna försäkran: »Jag N. N. lovar och försäkrar på heder och samvete, att jag såsom ledamot i denna jury efter bästa förstånd skall besvara de frågor som av rätten framställas och i obrottslig tystnad hålla såväl vad under juryns överläggningar yttras som huru de särskilda medlemmarna rösta. Detta vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.»

6 §.

6 §.

Vid huvudförhandlingen äger jurymannen att med rättens tillstånd framställa fråga till part, vittne, sakkunnig eller annan.

Fortsatt huvudförhandling må ej hållas, med mindre juryns sammansättning är oförändrad.

7 §.

7 §.

Sedan förhandlingen inför juryn blivit förd till slut, skall rätten utan uppskov till juryns besvarande skriftligen avfatta frågan, huruvida *skriftens innehåll är brottsligt* efter det eller de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga. Avser åtalet flera brott eller föranleder målets beskaffenhet *i övrigt* flera frågor, skola de framställas var för sig.

Sedan förhandlingen inför juryn blivit förd till slut, skall rätten utan uppskov till juryns besvarande skriftligen avfatta frågan, huruvida *skriften är brottslig* efter det eller de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga. Avser åtalet flera brott eller föranleder målets beskaffenhet *eljest* flera frågor, skola de framställas var för sig.

(Gällande lag.)

(Utskottets förslag.)

Innan frågorna till juryn slutligen avfattas, skall närvarande part beredas tillfälle att yttra sig över desamma. *Därefter* överlägga juryn i enrum under en av juryn utsedd ordförande. Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. *Ej må juryn* åtskiljas innan samtliga frågor blivit besvarade.

Innan frågorna till juryn slutligen avfattas, skall närvarande part beredas tillfälle att yttra sig över desamma.

8 §.

Om de frågor, som av rätten framställts till juryn, överlägga juryn omedelbart i enrum under en av juryn utsedd ordförande. Under överläggningen skall, om det påkallas av någon av jurymännen, juryn sammanträda med rätten för att inhämta upplysningar om vad lag stadgar. Ej må i rättens närvaro juryn överlägga angående sitt svar eller företaga omröstning.

Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. *Juryn må ej* åtskiljas, innan samtliga frågor blivit besvarade.

8 §.

Vid juryns överläggning skola handlingarna i målet jämte rättens protokoll vara tillgängliga *för juryn*.

Juryns *beslut* skall grundas å vad vid huvudförhandlingen inför juryn förekommit. Har ny huvudförhandling ägt rum, skall *beslutet* grundas å vad därvid förekommit.

Juryns svar skall, skriftligen avfattat, tillställas rätten, *varefter dom skall meddelas senast påföljande sökendag*.

9 §.

Vid juryns överläggning skola handlingarna i målet jämte rättens protokoll vara tillgängliga.

Juryns *prövning* skall grundas å vad vid huvudförhandlingen inför juryn förekommit. Har ny huvudförhandling ägt rum, skall *prövningen* grundas å vad därvid förekommit.

Juryns svar skall, skriftligen avfattat, tillställas rätten.

10 §.

Då i mål, vari målsägande fört talan, skriftens brottslighet prövats av jury, må, om omständigheterna föranleda därtill, förordnas att målsäganden och den tilltalade skola bära var sin rättegångskostnad.

(Gällande lag.)

(Utskottets förslag.)

11 §.

Dom skall meddelas senast söckendagen efter det juryns svar tillställts rätten; vid avkunnande av dom erfordras ej att juryn är närvarande.

9 §.

Juryman åtnjuter av statsmedel dagtraktamente och reseersättning enligt de grunder som gälla för landstingsmän.

12 §.

13 §.

Vad i denna lag är stadgat om mål, vari talan föres om ansvar, skall i tillämpliga delar gälla beträffande mål, vari utan samband med åtal talan föres om tryckt skrifts konfiskering eller om enskilt anspråk; i mål om enskilt anspråk gälle dock följande särskilda bestämmelser.

Vid målets beredande skall utredas, huruvida anspråket enligt tryckfrihetsförordningen må göras gällande mot svaranden samt, om så erfordras, beslut därom meddelas. Om föreläggande för part att komma tillstådes och om verkan av parts utevaro gälle vad i rättegångsbalken är stadgat angående sak, varom förlikning ej är tillåten. Skall jury ej medverka, varde målet utsatt till huvudförhandling i den för tvistemål i allmänhet gällande ordningen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1948; därvid gälle i tillämpliga delar vad i lagen om införande av nya rättegångsbalken finnes föreskrivet.

Genom lagen upphäves lagen den 9 april 1937 (nr 118) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1950.

Genom lagen upphäves lagen den 20 december 1946 (nr 806) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål; dock skall i fråga om rättegången i mål, som enligt övergångsbestämmelserna till nya tryckfrihetsförordningen skall behandlas enligt den äldre förordningen, äldre lag tillämpas.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

2) L a g

angående beslag å vissa skrifter.

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Anträffas vid avdelning av krigsmakten skrift, som mångfaldigats på annat sätt än genom tryckpress, och innefattar dess spridande uppenbart sådan enligt lag straffbar uppvigling att krigsman därigenom kan förledas åsidosätta sin tjänsteplikt, må skriften, efter beslut av befattningshavare som enligt lag har bestraffningsrätt över personal vid avdelningen, tagas i beslag. Är fara i dröjsmål, må även utan sådant beslut åtgärd som nu sagts vidtagas av annan befattningshavare av officers eller underofficers grad. Anmälan därom skall dock skyndsamt göras hos befattningshavare som först sagts; denne har att genast pröva, om beslaget skall bestå.

2 §.

Har skrift med stöd av 1 § tagits i beslag, skall befattningshavare, som meddelat beslut därom eller fastställt åtgärd av annan befattningshavare, genast överlämna ett exemplar av skriften jämte underrättelse om beslaget till allmän åklagare; om dennes skyldighet att pröva beslaget gälle vad i lag är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1950.

Genom lagen upphäves lagen den 26 juni 1936 (nr 328) angående indragning av vissa skrifter; dock skall vad i nämnda lag är föreskrivet alltjämt äga tillämpning i fråga om skrift, beträffande vilken förordnande om indragning meddelats före nya lagens ikraftträdande.

B. att motionerna I: 231 och II: 294 och 296 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 mars 1949.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Branting, Ahlkvist, Krügel, fru Sjöström-Bengtsson*, herrar Lindgren, Göransson, fröken Andersson och herr Fritiof Karlsson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedlund i Östersund*, Johnson i Stockholm, Landgren, Lindahl*, fröken Öberg, herrar Fagerholm och Svensson i Stenkyrka.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Branting*, *Göransson* och *Johnson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets utlåtande och hemställan bort ha följande lydelse:

Alltsedan reformen — — — (lika med utskottet) — — — det följande.

De närmare — — — (lika med utskottet) — — — skriften anträffas.

I 4 § — — — (lika med utskottet) — — — siste suppleant.

I huvudsaklig — — — (lika med utskottet) — — — oförändrad lydelse.

I 8 § första stycket finnes intagen en bestämmelse av innebörd, att juryn, om det påkallas av någon av jurymännen, skall under överläggningen sammanträda med rätten för att inhämta upplysningar om vad lag stadgar. Till denna bestämmelse, som bereder möjlighet till kontakt mellan juryn och domstolen efter det att juryns överläggning tagit sin början, finns icke någon motsvarighet i den nuvarande tryckfrihetsprocessen. Att en bestämmelse med denna innebörd nu ansetts erforderlig, sammanhänger bland annat med att juryn enligt det vilande grundlagsförslaget skall sammansättas enligt sådana grunder, att man icke alltid kan räkna med att juridisk sakkunskap skall vara företrädd bland jurymännen.

Frågan om juridisk information av juryn har, såsom framgår av vad utskottet anfört i det föregående, även tidigare varit föremål för överväganden.

I sitt betänkande år 1934 angående tryckfrihetsprocessens ombildning föreslog de sakkunniga, att rättens ordförande skulle under juryns överläggning vara närvarande för upplysningars meddelande men skulle avträda innan ansvarsfrågan upptogs till slutlig prövning. Vid omarbetningen i justitiedepartementet av de sakkunnigas förslag ersattes denna bestämmelse med ett stadgande att juryn ägde av rätten införskaffa erforderliga upplysningar. I sitt yttrande över lagförslaget erinrade lagrådet, att den föreslagna anordningen vore föga praktisk och sannolikt komme att förfela sitt ändamål. Beträffande de sakkunnigas förslag anförde lagrådets flesta ledamöter, att det knappast vore väl förenligt med juryns uppgift och ställning i rätte-

gången, om dess överläggning till beslut komme att äga rum under sådana former, att en viss påverkan från domstolens sida i verkligheten eller åtminstone till skenet icke kunde anses utesluten. Varken den av de sakkunniga föreslagna eller den till lagrådet remitterade bestämmelsen medtogs i det förslag som förelades riksdagen.

Enligt det föreliggande lagförslaget skall som nämnts juryn under sin överläggning kunna sammanträda med rätten för att inhämta upplysning om vad lag stadgar, för det fall att detta påkallas av någon av jurymännen. Bestämmelsen lägger en till synes obegränsad initiativrätt i varje enskild jurymans hand. Tydligen kan en rad dylika kontakter framkallas genom framställningar från en eller flera jurymän. Allvarligare är att den föreslagna anordningen icke synes vara av beskaffenhet att undanröja de farhågor, som kommo till uttryck i lagrådets yttrande 1934. Vägande invändningar synas alltjämt kunna göras mot det sätt, varpå enligt föreliggande förslag upplysningar skola lämnas juryn. Utskottet hänvisar i detta avseende till regeringsrådet Quensels yttrande samt till vad som anförts av lagrådets majoritet angående den icke entydiga innebörden i stadgandet, att informationen skall inskränka sig till »vad lag stadgar».

Närmare anvisningar om förfarandet då informationer på detta sätt skola lämnas av rätten till juryn givas icke i lagförslaget i annan mån än att i motiven anges, att vad som förekommer mellan juryn och domstolen skall vara undandraget offentligheten. Man får antaga att för jurymännen härvidlag skall gälla den av dem enligt 5 § avgivna försäkran att hålla i obrottslig tystnad vad under juryns överläggningar yttras; för domstolens ledamöter torde gällande regler angående enskild överläggning träda i tillämpning. Uppenbarligen blir det i regel rättens ordförande som kommer att lämna de begärda upplysningarna. Det synes emellertid tydligt att han härunder kan försättas i synnerligen ömtåliga situationer, särskilt i vad det gäller lagtolkningsfrågor där en anknytning till sakförhållandena i målet ligger nära till hands. Utskottet ansluter sig i denna del till vad regeringsrådet Quensel anfört. I detta sammanhang vill utskottet också peka på den enligt utskottets mening otillfredsställande anordningen, att den domstol, vilken har att överpröva jurydomen, om denna blir fällande, är densamma som dessförinnan haft att lämna juryn upplysningar. Där juryn fällt, kan domstolen nämligen fria den tilltalade eller hänföra brottet under mildare straffbestämmelse (se 12 kap. 2 § i det vilande förslaget till tryckfrihetsförordning). Även i ett annat avseende kan domstolen taga ställning till frågan om skriftens brottslighet, nämligen beträffande rättegångskostnaderna. Obunden av juryns ståndpunkt kan domstolen, enligt 10 § i förslaget, exempelvis kvitta kostnaderna mellan målsäganden och den tilltalade även i det fall att skriften icke förklarats brottslig.

Enligt utskottets mening kan en från offentligheten undandragen överläggning mellan rätten och juryn, i den form som lagförslaget anger, medföra allvarliga olägenheter. Även om all anledning finnes att antaga att både jury och domstol skola bemöda sig om att hålla informationen om vad

lag stadgar inom den avsedda ramen, lär icke kunna undvikas att möjlighet beredes för ett visst misstänkliggörande i efterhand. Mot juryn kan framkastas misstanken att den i skuldfrågan icke kunnat tillbörligen hävda sin självständighet gentemot domstolen, och domstolen kan i sin tur misstänkliggöras för att ha utövat obehörig påverkan på juryn. Dessa risker, som förmedlas av att överläggningen sker sekret och i parternas frånvaro, synas böra undvikas. Över huvud taget verkar denna av sekretess omgivna kontakt mellan två i samma sak dömande instanser främmande för svensk rättsuppfattning. Hur oberättigade här ifrågasatta misstankar än må vara synes det icke tillrådligt att i tryckfrihetsprocessen införa en anordning som kan leda till att förtroendet minskas både för juryn och domstolen.

På grund av vad sålunda anförts föreslår utskottet, med tillstyrkande av de i ärendet väckta motionerna, att andra och tredje punkterna uteslutas i 8 § första stycket.

I likhet med departementschefen hyser utskottet den uppfattningen att juryn kan hava behov av information angående i målet aktualiserade rättsfrågor. Juryn, som ofta har att taga ställning till juridiska spörsmål av invecklad natur, kan exempelvis behöva upplysning om ett omstritt eller ålderdomligt avfattat lagrums rätta innebörd. En sådan information bör emellertid givas under former, som icke ens ge skenet av att kunna inkräkta på juryns självständighet. Olika utvägar stå här till buds. Om domstolen skall ombesörja informationen, kunde det tänkas, att denna ägde rum omedelbart före huvudförhandlingens början i parternas närvaro. Det kan också tillgå så, att upplysningarna meddelas i samband med huvudförhandlingen. Vid en dylik offentlig information — vartill förebilder finnas i utländsk rätt — skulle parterna och deras ombud bliva i tillfälle att själva kontrollera det sätt på vilket upplysningarna lämnas. Det må i detta sammanhang framhållas, att jurymännen enligt 6 § i förslaget ha befogenhet att vid den offentliga förhandlingen framställa frågor som hänföra sig till alla sådana synpunkter, som äro av betydelse för juryfrågans besvarande.

Ännu en annan utväg erbjuder sig, nämligen att låta informationen ombesörjas av någon utanför domstolen stående kvalificerad jurist.

Utskottet föreslår att frågan på vilket sätt informationen skall ske göres till föremål för ytterligare utredning. En sådan bör kunna utföras så snabbt att förslag i ämnet kan föreläggas tidigt under nästa års riksdag. Den föreslagna lagen skall träda i kraft den 1 januari 1950. Under sådana omständigheter kunna, med hänsyn till den ringa frekvensen av tryckfrihetsmål i vårt land (10 mål år 1946 och 5 mål år 1947), några olägenheter knappast uppstå, om de två omtvistade punkterna i 8 § första stycket nu borttagas för att inom kort ersättas av andra regler. Om tryckfrihetsmål skulle anhängiggöras under första månaderna år 1950, torde det endast i undantagsfall komma att inträffa, att jurymedlem skulle önska rättslig information. Ett dylikt behov kan f. ö. uppstå även i en tryckfrihetsprocess enligt nu gällande lag utan att detta kan tillgodoses; icke heller med nuvarande sammansättning har juryn, som förut nämnts, alltid tillgång till juridisk sakkunskap.

I övrigt — — — (lika med utskottet) — — — till anmärkning.

Under förutsättning, att riksdagen antager det av konstitutionsutskottet i memorial nr 10 anmälda förslaget till tryckfrihetsförordning, får första lagutskottet med stöd av vad ovan anförts hemställa,

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 231 samt II: 294 och 296 och med förklaring, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål — för sin del måtte antaga nämnda förslag med den ändringen, att 1 och 8 §§ erhålla följande lydelse:

1 §.

Laga domstol i tryckfrihetsmål är för skrift, som är tryckt i Stockholms stad eller län, Stockholms rådhusrätt och för annan skrift den i tryckfrihetsmål behöriga rådhusrätten i det län där tryckningsorten är belägen; finnas i länet flera rådhusrätter med sådan behörighet, skall målet, om skriften tryckts i stad där behörig rådhusrätt finnes, upptagas av den rådhusrätten och i annat fall av den av de behöriga rådhusrätterna som är närmast tryckningsorten. Finnes för periodisk skrift särskild utgivningsort, skall i fråga om rättens behörighet även den orten anses som tryckningsort.

Är skriften tryckt utom riket, skall som tryckningsort anses den ort, där den som låtit utlämna skriften för spridning inom riket har sitt hemvist.

Är vid talans väckande tryckningsorten *ej känd* eller *är*, om skriften tryckts utom riket, ort som avses i andra stycket *belägen utom riket eller ej känd*, gälle som tryckningsort den ort, där exemplar av skriften anträffas.

8 §.

Om de frågor, som av rätten framställts till juryn, överlägga juryn omedelbart i enrum under en av juryn utsedd ordförande.

Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. Juryn må ej åtskiljas, innan samtliga frågor blivit besvarade.

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning angående frågan, huru i tryckfrihetsmål juryn må kunna erhålla önskade upplysningar i rättsliga spörsmål, samt om framläggande för riksdagen av de förslag i ämnet, vartill utredningen kan föranleda; samt

C. att riksdagen måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående beslag å vissa skrifter.